

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[१९९७] १ एस. सी. आर. ७

एम. एल. मुबारकां बाशा आणि इतर

विरुद्ध

मुनी नायडू

जानेवारी ६, १९९७.

[न्यायमूर्ति के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ति जी. टी. नानावती]

दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८ : कलम ४७ -आदेश २१ -नियम ६६
हुकूमनामा -अंमलबजावणी - लिलावद्वारे विक्री - विक्री आयोजित करताना हातची किंमत
निश्चित करण्याचा आयुक्तांचा अधिकार - अंमलबजावणी करणाऱ्या न्यायालयाने
आयुक्तांना केवळ विक्री करण्याचेच नव्हे तर हातची किंमत निश्चित करण्याचेही निर्देश दिले
- आयुक्तांना हातची किंमत निश्चित करण्याचा अधिकार नाही या कारणावरून विक्री रद्द
करण्यासाठी अर्ज - फेटाळला - असे मत व्यक्त करण्यात आले की नियम ६६ स्पष्टपणे
सूचित करतो की, जाहीरनामा करताना, विक्रीचा आदेश देण्यात आलेल्या वसुलीची रक्कम
निश्चित करणे हे न्यायालयाचे कार्य आहे आणि विक्री आयोजित करण्याच्या उद्देशासाठी त्या
संदर्भात आवश्यक असलेले इतर तपशील देखील निर्दिष्ट करणे - डिक्रीधारकाने दिलेल्या
मालमत्तेचे मूल्य- निर्णय - उच्च न्यायालयाने बनवलेल्या रिट नियमांशी संबंधित अवशिष्ट
खडातर्गत ऋणको आणि हातची किंमत निश्चित केली जावी - आदेश XXI, नियम ६६, सी.
पी. सी. मध्ये समाविष्ट असलेल्या अनिवार्य भाषेचे कोणतेही उल्लंघन झाले नाही कारण
आयुक्तांनी स्वतःहून नव्हे तर न्यायालयाच्या निर्देशानुसार हातची किंमत निश्चित केली होती.

दिवाणी अपील अधिकारिता : दिवाणी अपील क्र.१०१/१९९७.

एल. पी. ए. क्रमांक २०५/ १९९५ मधील मद्रास उच्च न्यायालयाच्या दिनांक
२८.०८.९५ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी एस. मुरलीधर आणि सुश्री नीरू वैद.

उत्तरवादीसाठी एम. एन. पद्मनाभन आणि के. के. मणी.

न्यायालयाने पुढील आदेश दिला.

अनुमती मंजूर करण्यात आली .

पक्षकारांच्या विद्वान अधिवक्त्यांना ऐकले.

विशेष अनुमतीद्वारे हे अपील मद्रास उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने २८ ऑगस्ट १९९५ रोजी एल. पी. ए. क्र. २०५/१९९५ मध्ये दिलेल्या निकालावरून केले आहे.

अपीलकर्त्याने ओ. एस. क्रमांक ६९/१९७६ हा खटला थिरुवनमलाई येथील अधीनस्थ न्यायाधीशांच्या न्यायालयात विभाजन आणि वादपत्र अनुसूचीतील मालमत्तेतील त्याचा १६/६४ हिस्साच्या वेगळ्या ताब्यासाठी दाखल केला होता. विभाजनासाठी मंजूर केलेल्या प्रारंभिक हुकूमनाम्याची पुष्टी झाली. अंतिम हुकूमनामा पारित होण्यापूर्वी, वादपत्राच्या अनुसूचीच्या आयटम क्रमांक १८ मधील मालमत्ता, म्हणजे आरा गिरणी , सुरुवातीला न्यायालयाच्या निर्देशानुसार पक्षांमध्ये विक्रीसाठी आणण्यात आली होती; त्यानंतर त्याचा जाहीर लिलाव झाला. जाहीर लिलावात, दुसरा प्रतिवादी दुसरा प्रतिवादी रुपये १,०३,६०० च्या रकमेत मालमत्ता खरेदी करण्यासाठी आला. अपीलकर्त्याने विक्री बाजूला ठेवण्यासाठी सी. पी. सी. च्या कलम ४७ अंतर्गत अर्ज दाखल केला होता. अनेक कारणे उभी केली गेली असली तरी त्यापैकी एकाही समोर मांडण्यात आले नाही. परंतु उच्च न्यायालयासमोर प्रचार केला गेला आणि आमच्यासमोर विचार करण्यासाठी आणला गेला याचे एक कारण म्हणजे आयुक्तांना विक्री आयोजित करताना हातची किंमत निश्चित करण्याचा अधिकार नव्हता. हा मुद्दा उच्च न्यायालयासमोर प्रथमच उपस्थित करण्यात आला असल्याने, खंडपीठाने तो फेटाळला आहे आणि एकल न्यायाधीशांनी नाराजी व्यक्त केली असली तरी विक्रीला दुजोरा दिला आहे. अशा प्रकारे, विशेष अनुमतीद्वारे हे अपील आहे.

अपीलकर्त्यांच्या विद्वान वकिलांनी जोरदार युक्तिवाद केला आहे की सी. पी. सी. च्या आदेश XXI, नियम ६६, पोट -नियम (२) (डी) आणि (ई), मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या अनिवार्य भाषेच्या संदर्भात, आयुक्तांना हातची किंमत निश्चित करण्याचा कोणताही अधिकार नाही जे न्यायालयाचे न्यायिक कार्य आहे. त्यामुळे ते विषयाच्या मुळाशी जाते. त्या संदर्भात आवश्यक साहित्य आमच्यासमोर ठेवण्याची संधी आम्ही विद्वान वकिलाला दिली आहे. दोन्ही पक्षांनी त्यांची नोंद आणि प्रतिज्ञापत्रही दाखल केले आहेत. केवळ एकच प्रश्न आहे की आयुक्त किंवा अंमलबजावणी करणाऱ्या न्यायालय हातची किंमत निश्चित करू शकतात का? आदेश XXI नियम ६६ अशा प्रकारे सूचित करतो:

६६. जाहीर लिलावाद्वारे करावयाच्या विक्रीचा जाहीरनामा :- (१) जेव्हा हुकूमनाम्याच्या अंमलबजावणीमध्ये एखाद्या मालमत्तेची जाहीर लिलावाने विक्री करण्याचा आदेश देण्यात आला असेल तेव्हा, न्यायालय नियोजित विक्रीचा जाहीरनामा अशा न्यायालयाच्या भाषेमध्ये करण्याची व्यवस्था करील.

(२) असा जाहीरनामा, हुकूमनामाधारक व न्यायनिर्णीत ऋणको यांना नोटीस दिल्यानंतर तयार करण्यात येईल आणि त्यामध्ये विक्रीची वेळ व ठिकाण नमूद करण्यात येईल व शक्य तितक्या रास्तपणे व बिनचूकपणे पुढील तपशील विनिर्दिष्ट करण्यात येईल:--

(ए) विकावयाची मालमत्ता ---- [किंवा, हुकूमनाम्याची पूर्तता करण्यास त्या मालमत्तेचा काही भाग पुरेसा असेल तर, असा भाग;]

(बी) विकावयाची मालमत्ता म्हणजे शासनाला महसूल देणाऱ्या संपदेतील किंवा अशा संपदेच्या भागातील हितसंबंध असेल तर त्या संपदेवर किंवा संपदेच्या भागावर आकारणी केलेला महसूल;

(सी) मालमत्ता ज्यास दायी असेल असा कोणताही भार;

(डी) ज्या रकमेच्या वसुलीकरिता विक्रीचा आदेश देण्यात आला असेल, ती रक्कम; आणि

(ई) मालमत्तेचे स्वरूप व मूल्य अजमावण्यासाठी, खरेदीदाराला जी गोष्ट माहीत असणे महत्त्वाचे आहे, असे न्यायालयास वाटेल अशी अन्य प्रत्येक गोष्ट:

परंतु, जाहीरनाम्याच्या अटी ठरवण्याच्या तारखेबद्दल नियम ५४ खालील आदेशाद्वारे न्यायनिर्णीत ऋणकोला नोटीस देण्यात आलेली असेल तेव्हा, न्यायालयाने अन्य निदेश न दिल्यास एरव्ही, या नियमाखाली नोटीस देण्याची आवश्यकता असणार नाही:

परंतु आणखी असे की, विक्रीच्या जाहीरनाम्यात न्यायालयाने मालमत्तेच्या मूल्यासंबंधी स्वतःचा अंदाज देणे आवश्यक ठरेल, अशा प्रकारे या नियमातील कोणत्याही गोष्टीचा अर्थ लावला जाणार नाही, मात्र, पक्षकारापैकी कोणीही किंवा दोघांनी असा कोणताही अंदाज दिलेला असल्यास, तो जाहीरनाम्यात समाविष्ट करण्यात येईल.

(३) या नियमाखालील विक्रीच्या आदेशासाठीच्या प्रत्येक अर्जासोबत वादकथनावर स्वाक्षरी करण्यासाठी व सत्यापित करण्यासाठी यात यापूर्वी विहित केलेल्या रीतीने स्वाक्षरित व सत्यापित केलेले आणि पोटनियम (२) द्वारे जाहीरनाम्यात ज्या बाबी विनिर्दिष्ट करणे आवश्यक असतील त्या बाबी सत्यापन करणाऱ्या व्यक्तीला ज्ञात असतील किंवा तिला खातरजमा करून घेणे शक्य असेल तेवढ्या मर्यादेपर्यंत अशा बाबी समाविष्ट असलेले निवेदन जोडावे लागेल.

(४) जाहीरनाम्यामध्ये विनिर्दिष्ट करावयाच्या बाबीची खातरजमा करण्याकरिता न्यायालय अशा कोणत्याही बाबीसंबंधी ज्या व्यक्तीस समन्स पाठवून बोलावणे त्यास आवश्यक वाटेल, अशा कोणत्याही व्यक्तीस समन्स पाठवू शकेल आणि तिची तपासणी करू शकेल व त्या बाबीसंबंधीचा जो दस्तऐवज तिच्या कब्जात किंवा तिच्या अखत्यारात असेल असा कोणताही दस्तऐवज सादर करण्यास तिला फर्मावू शकेल.

मद्रास आणि पाँडिचेरी सुधारणाद्वारे असे म्हटले आहे- उप-नियम (१) च्या (i) मध्ये 'तयार करण्यात येईल' हे 'बनविण्यात येईल' याद्वारे प्रतिस्थापित करण्यात आले.

उप-नियम (२) (ii) खालीलप्रमाणे आहे :

२. असा जाहीरनाम्याच्या अटी, डी. एच. आणि जे. डी. यांना नोटीस दिल्यानंतर न्यायालयात निकाली काढली जाईल, केवळ आदेश XXI, नियम ६४ अंतर्गत आधीच नोटीस बजावल्या गेलेल्या प्रकरणांव्यतिरिक्त आणि असा जाहीरनामा विक्रीची वेळ आणि ठिकाण नमूद केले जाईल आणि शक्य तितक्या अचूकपणे निर्दिष्ट केले जाईल.

(ए) विकली जाणारी मालमत्ता, (बी) विकावयाची मालमत्ता म्हणजे शासनाला महसूल देणाऱ्या संपदेतील किंवा अशा संपदेच्या भागातील हितसंबंध असेल तर त्या संपदेवर किंवा संपदेच्या भागावर आकारणी केलेला महसूल; (सी) मालमत्ता ज्यास दायी असेल असा कोणताही भार; (डी) ज्या रकमेच्या वसुलीकरिता विक्रीचा आदेश देण्यात आला असेल, ती रक्कम; (ई) (i) डी. एच. (ii) आणि (ii) जे. डी. यांनी नमूद केल्याप्रमाणे मालमत्तेचे स्वरूप (एफ) मालमत्तेचे स्वरूप व मूल्य अजमावण्यासाठी, खरेदीदाराला जी गोष्ट माहीत असणे महत्त्वाचे आहे, असे न्यायालयास वाटेल अशी अन्य प्रत्येक गोष्ट:"

वरील तरतुदीचे वाचन निःसंशयपणे असे सूचित करेल की, जाहीरनामा केला जात असताना, विक्रीचा आदेश देण्यात आलेल्या वसुलीची रक्कम निश्चित करणे आणि विक्री आयोजित करण्याच्या उद्देशासाठी त्या वतीने आवश्यक असलेल्या इतर तपशीलांचा उल्लेख करणे हे देखील न्यायालयाचे कार्य आहे. डिक्री धारकाने दिलेल्या मालमत्तेचे मूल्य-निर्णय-ऋणको आणि हातची किंमत उच्च न्यायालयाने बनवलेल्या रिट नियमांशी संबंधित अवशिष्ट कलमांतर्गत निश्चित केली जावी. विद्वान एकल न्यायाधीशांनी स्वतः आपल्या आदेशात असे निरीक्षण नोंदवले की आर. डब्ल्यू.-३ म्हणून चौकशी करण्यात आलेल्या आयुक्तांनी सांगितले होते की त्यांनी न्यायालयाच्या आदेशानुसार मालमत्तेची विक्री आणि अपसेट किंमत ७०,००० रुपये निश्चित केली होती आणि सहावा प्रतिवादी या बोलीमध्ये सर्वाधिक बोली लावणारा होता, म्हणजे रु. ९५,२०० होती. त्या दिवशी त्याने संपूर्ण रक्कम जमा केली होती. असे दिसून येते की अंमलबजावणी करणाऱ्या न्यायालयाने आयुक्तांना केवळ विक्री करण्याचेच नव्हे तर हातची किंमत ७०,००० रुपये निश्चित करण्याचे निर्देश दिले आहेत. त्या दृष्टिकोनातून, सी. पी. सी. च्या आदेश XXI, नियम ६६, मध्ये समाविष्ट असलेल्या अनिवार्य भाषेचे कोणतेही उल्लंघन होत नाही कारण आयुक्तांनी स्वतःहून नव्हे तर न्यायालयाच्या निर्देशानुसार हातची किंमत निश्चित केली होती.

त्यानुसार अपील फेटाळली जाते. खर्च बसविण्यात आला नाही.

टी. एन. ए

अपील फेटाळण्यात आली.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".